

6. Евлаш, В. В. Технология сухого пищевого концентрата на основе крови убойных животных и его применение при производстве сладких взбивных изделий : дис. ... канд. техн. наук : 05.18.16 / Евлаш Виктория Владленовна. – Харьков, 1998. – 279 с.

Отримано 15.03.2009. ХДУХТ, Харків.

© М.І. Погожих, В.В. Свляш, О.В. Неміріч, 2009.

УДК 637.34:664.87:635.62.002.33:678.048

В.В. Погарська, канд. техн. наук

Р.Ю. Павлюк, д-р техн. наук

А.А. Берестова, асп.

Д.О. Глибокий, асист.

Н.І. Підгорна, студ.

ФУНКЦІОНАЛЬНІ КОМБІНОВАНІ ДОБАВКИ З МОЛОЧНОЇ СИРОВАТКИ, КАРОТИНОЇДІВ ІЗ ГАРБУЗА ТА РОСЛИННИХ АНТИОКСИДАНТІВ

Розроблено комбіновані функціональні порошкоподібні концентрати з молочної сироватки, збагачені каротиноїдами з гарбуза, та виявлено закономірності і механізми впливу сушіння на біополімери та біологічно активні речовини в полідисперсній системі: сироватка молочна – торе з гарбуза – екстракти з прянощів та лікарської сировини. Виявлено вплив екстрактів з лікарської рослинної сировини на зберігання каротиноїдів.

Разработаны комбинированные функциональные порошкообразные концентраты из молочной сыворотки, обогащенные каротиноидами из тыквы, и определены закономерности и механизмы влияния сушения на биополимеры и биологически активные вещества в полидисперсной системе: сыворотка молочная – торе из тыквы – экстракты из пряностей и лекарственного сырья. Определено влияние экстрактов из растительного лекарственного сырья на хранение каротиноидов.

The given work is devoted for working out combined functional powdery concentrates from the dairy whey, enriched carotenoids from a pumpkin and definition of laws and mechanisms and influence of drying on biopolymers and biologically active substances in polydisperse system: whey dairy – mashed pumpkin – extracts from spices and medicinal raw materials, definition of influence of extracts from vegetative raw materials on storage carotenoids.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Останніми десятиліттями стан здоров'я населення характеризується негативними тенденціями: скорочується тривалість життя і знижується імунітет. Одним з основних чинників, що визначають здоров'я людини, є харчування. У даний час структура харчування населення України характеризується незбалансованістю і недостатністю споживання найбільш цінних у біологічному відношенні харчових продуктів, тобто спостерігається значна деформація харчових раціонів. І як наслідок – порушується харчовий статус, у харчуванні спостерігається дефіцит таких функціональних інгредієнтів, як: вітаміни, фенольні сполуки, тваринні білки, поліненасичені жирні кислоти, мінеральні речовини, харчові волокна та ін.

Проблема здорового харчування в даний час уже розв'язується шляхом створення функціональних продуктів, призначених для вживання в харчуванні з метою зниження ризику розвитку захворювань, збереження і поліпшення здоров'я за рахунок функціональних інгредієнтів, що входять до їх складу. Як сировина у виробництві функціонально-оздоровчих добавок і продуктів може виступати молочна сироватка (МС), яка є побічним продуктом виробництва сирів, сирних виробів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відомо, що МС містить повноцінні білки, незамінні амінокислоти, молочний цукор, ліпіди, мінеральні речовини та ін. Однак МС містить мало вітамінів (особливо антиоксидантного ряду – це вітамін С, β -каротин), мало природних антиоксидантів, геропротекторів, таких, як низькомолекулярні фенольні сполуки (катехіни, флавонові глікозиди, антоціани та ін.), терпеноїди. А ці речовини містяться в рослинній сировині (фруктах, ягодах, овочах, лікарській та пряно-ароматичній рослинній сировині). У даний час ідея створення комбінованих молочних продуктів з різними рослинними добавками з високим вмістом БАР є актуальною в міжнародній практиці.

Труднощі застосування МС пов'язані з тим, що вона швидко псується в результаті життєдіяльності мікроорганізмів, і це стримує її використання в різних харчових виробництвах. Консервовані продукти із МС представлені у вигляді сухої та згущеної сироватки, деякі підприємства реалізують сироватку в пастеризованому вигляді. В останній час у країнах СНД та в Україні з'явилися безалкогольні напої із МС.

На сьогодні одним із найбільш прогресивних способів переробки МС є сушіння. Аналіз літератури показав, що в теперешній час асортимент порошкоподібних комбінованих молочно-рослинних концентратів на основі МС майже відсутній. Практично не вивчені процеси формування якості останніх, не розроблені технології, які б дозволили максимально зберегти біологічно активні речовини (БАР) вихідної сировини. Під час зберігання сухої МС відбуваються два основні процеси – мікро-

біологічний та окислювальний. У результаті життєдіяльності мікроорганізмів утворюються органічні кислоти й інші речовини. У результаті окислення відбувається, насамперед, гідроліз жирів та білків, утворюються вільні жирні кислоти, перекиси, гідроперекиси, кетони, альдегіди та інші продукти розпаду, які призводять до псування продукту.

У зв'язку з цим, актуальними є розробка і впровадження у виробництво технологій порошкоподібних концентратів та функціональних напоїв з МС, збагачених рослинними БАР.

Мета і завдання статті. Мета роботи – розробка комбінованих функціональних молочних порошкоподібних концентратів із МС, збагачених каротиноїдами з гарбуза та екстрактами з нетрадиційної лікарської та пряно-ароматичної сировини (НЛПАРС).

Виклад основного матеріалу дослідження. У ХДУХТ на кафедрі технології консервування розроблено технологію функціональних концентратів з МС, збагачених каротиноїдами гарбуза та антиоксидантами з нетрадиційної рослинної сировини, яка полягає в сушій суміші з МС та гомогенізованого пюре з гарбуза. Як добавки, які б запобігали окислювальним процесам жирів та β -каротину, у роботі запропоновано використовувати комплекс інгредієнтів з НЛПАРС, які містять природні антиоксиданти – фенольні та ароматичні речовини з материнки, ехінацеї, кмину, коріандру.

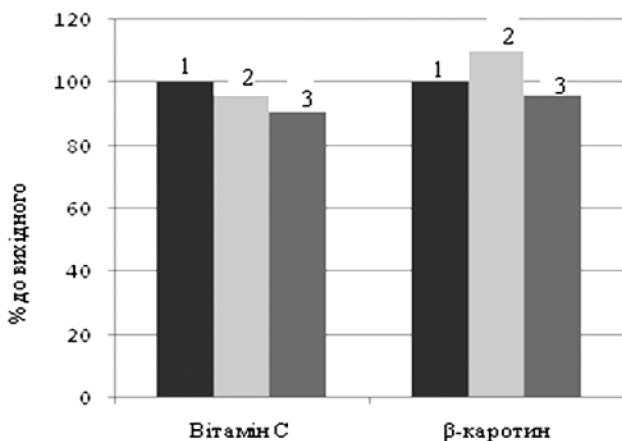
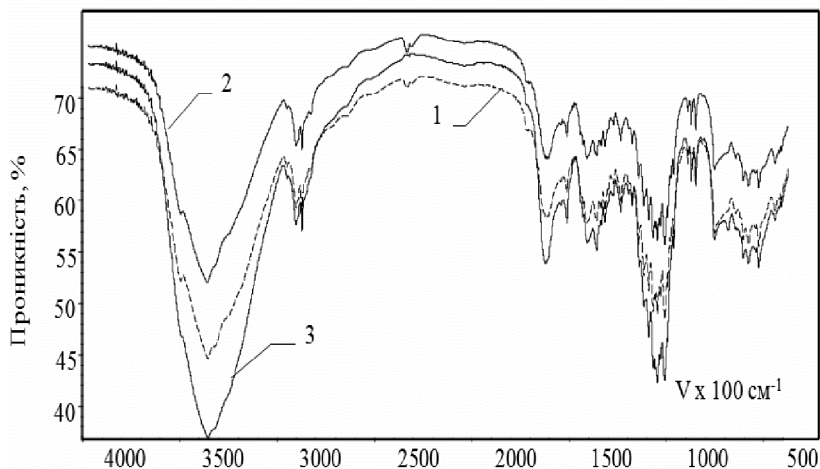

Рисунок 1 – Вміст вітаміну С та β -каротину в молочно-рослинних концентратах з МС та пюре із гарбуза з використанням та без використання екстрактів із НЛПАРС, де: 1 – контроль; 2 – концентрат з МС, пюре з гарбуза та екстрактів з НЛПАРС; 3 - концентрат із МС та пюре з гарбуза

За допомогою прикладної програми статистичного аналізу «Statistica 7» проведено моделювання рецептури комбінованого концентрату з МС та пюре гарбуза, у результаті якого було встановлено оптимальне співвідношення МС та гомогенізованого пюре з гарбуза, яке становить 4:1.

Валентні коливання груп, cm^{-1}				
ОН	NH	CH	S-H	C=O
3645...2500	3500...3300	3350...2850	2600...2550	1750...1720
Валентні коливання груп, cm^{-1}				
C-O-	COOH	S=S	C=N	CH ₃
1300...1000	1750...1700	550...450	1230...1030	1470...1355

Рисунок 2 – ІЧ-спектри сухої молочної сироватки та функціональних порошкоподібних концентратів із МС, збагачених каротиноїдами гарбуза та екстрактами із НЛПАРС, де: 1 – порошкоподібний концентрат із МС та пюре з гарбуза; 2 - порошкоподібний концентрат із МС, пюре з гарбуза та екстрактів з ехінацеї, кмину, коріандру та материнки; 3 – суха МС

Показано, що під час сублімаційного сушіння МС із добавками з гарбуза та фітоконцентратів із НЛПАРС вітамін С та β -каротин зберігаються краще і майже не окислюються (рис. 1), ніж без екстрактів. У концентраті без додавання екстрактів із НЛПАРС їх втрати становлять: для вітаміну С близько 9%, для β -каротину – 4%. Показано, що отримані функціональні концентрати на основі МС, пюре з гарбуза та

фітосировини є не тільки джерелом повноцінного білка, а й містять у своєму складі значну кількість каротиноїдів, вітаміну С, фенольних сполук, дубильних речовин та ін. Так, 100 г комбінованих функціональних молочних концентратів здатні задовольнити 2 добові потреби в каротиноїдах та 1/2 у вітаміні С.

Паралельно під час розробки технології були проведені спектроскопічні дослідження щодо вивчення впливу екстрактів з НЛПАРС, каротиноїдів із гарбуза на біополімери та БАР МС. Проведено порівняльний аналіз ІЧ-спектрів висушеного концентрату з МС та гомогенізованого пюре з гарбуза, а також суміші з МС, гомогенізованого пюре з гарбуза та екстрактів з нетрадиційної лікарської та пряно-ароматичної сировини (НЛПАРС) (рис. 2). Як контроль була використана суха МС.

Показано, що форма ІЧ-спектрів суміші з МС та гомогенізованого пюре з гарбуза з додаванням та без додавання екстрактів однакова, проте інтенсивність спектрів у зразках із додаванням пюре з гарбуза та екстрактів значно нижча на ділянках, які відповідають валентним коливанням функціональних груп OH , NH , CH_3 , CH_2 , C=O .

Під час порівняння ІЧ-спектрів в області частот від 3000 до 3650 cm^{-1} , характерних для валентних коливань функціональних груп – OH , які беруть участь в утворенні внутрішньомолекулярних та міжмолекулярних водневих зв'язків, спостерігається зниження інтенсивності спектрів у зразку з додаванням екстрактів з НЛПАРС. Очевидно, відбувається комплексоутворення в різних комплексах сполук між біополімерами та БАР, зменшення вільної вологи, збільшення зв'язаної та утворення комплексів сполук біополімерів МС із БАР та білками гарбуза, збагачення фенольними сполуками, дубильними речовинами, що містять OH -групи. Крім того, в області частот $\nu = 2800\dots 2000\text{ cm}^{-1}$, характерних для валентних коливань NH_2 - і NH -груп, а також в області $\nu = 1755\dots 1700\text{ cm}^{-1}$, характерних для валентних коливань C=O , спостерігається збільшення інтенсивності спектрів поглинання в молочно-рослинному концентраті з використанням екстрактів з НЛПАРС. Відбувається значне збільшення кількості спиртів, ефірів, ароматичних речовин терпеноїдної природи та α -кислот. Показано також, що стабілізуюча дія екстрактів приводить до збільшення терміну зберігання функціональних концентратів із МС.

Висновки. Розроблено функціональні комбіновані добавки із МС, каротиноїдів із гарбуза та рослинних антиоксидантів з високим вмістом каротиноїдів, вітамінів та фенольних сполук; встановлено, що під час сушіння суміші із МС та пюре з гарбуза з використанням екстрактів з НЛПАРС вміст вітаміну С зберігається майже повністю, а β -каротину збільшується на 10%. Встановлено комплексоутворюючий

вплив екстрактів та білків у системі: МС – пюре з гарбуза – екстракти з НЛПАРС.

Ця робота виконана на замовлення виробника СУІП ТОВ «Полюс ЛТД» та отримала високу оцінку у керівництва підприємства, також було проведено апробацію результатів у промислових умовах в «Кріас-1» та НВФ «ФІПАР».

Список літератури

1. Павлюк, Р. Ю. Нове покоління молочних продуктів у підвищенні імунітету [Текст] / Прогресивні ресурсозберігаючі технології та економічне обґрунтування у підприємствах харчування. Економічні проблеми торгівлі : зб. наук. праць : у 2-х ч. / ХДУХТ. – Харків, 2003. – Ч. 1. – С. 93–99.

2. Новые технологии функциональных оздоровительных продуктов (Новое в технологии консервирования) [Текст] : монография / В. В. Погарская [и др.] ; Харьк. гос. акад. технол. и орг. питания. – Харьков, 2007. – 262 с.

3. Новые технологии биологически активных растительных добавок и их использование в продуктах иммуномодулирующего и радиозащитного действия [Текст] : монография / Р. Ю. Павлюк [и др.] ; Харьк. гос. акад. технол. и орг. питания; Укр. нац. ун-т пищ. технологий – Харьков ; Киев, 2002. – 205 с.

4. Функціональні комбіновані добавки із молочної сироватки, каротиноїдів із гарбуза та рослинних антиоксидантів [Текст] / Р. Ю. Павлюк [та ін.] // Харчові добавки. Харчування здорової та хворої людини : III міжнар. наук.-практ. конф. / ДонНУЕТ. – Донецьк, 2009. – С. 97–99.
Отримано 15.03.2009. ХДУХТ, Харків.

© В.В. Погарська, Р.Ю. Павлюк, А.А. Берестова, Д.О. Глибокий, Н.І. Підгорна, 2009.

УДК 664.71:582.741:547.458

Л.П. Малюк, д-р техн. наук

А.В. Зіolkовська, канд. техн. наук

І.М. Гурікова

УСТАНОВЛЕННЯ ВПЛИВУ ЕКСТРАКТУ ПОЛІСАХАРИДІВ ОБОЛОНКИ НАСІННЯ ЛЬОНУ НА БІОФЛАВОНОЇДИ ПЛОДОВО-ЯГІДНИХ СОУСІВ

Наведено результати досліджень, спрямованих на встановлення впливу екстракту полісахаридів оболонки насіння льону на окисно-відновний потенціал та біофлавоноїди яблучно-журавлиних та яблучно-облітихових соусів.

Приведены результаты исследований, направленных на установление влияния экстракта полисахаридов оболочки семян льна на окислительно-восстановительный потенциал и биофлавоноиды яблочно-клюквенных и яблочно-облепиховых соусов.